

۱ مارٲ
۱۹۲۶

ٲورٲ ٲاٲرٲخ اٲٲٲنٲى مٲٲوٲى

اون آٲٲٲى سٲه
نومرو ۱۴ (۹۱)

عبدالحميد ثانينك نوطلرى

(كچن نىسخەدن مايدى)

بوپوكا علاج اولمق اوزره شوكتآب افنديمىزك بولوندىقلىرى دائىرىدن چىقاريلارلق
برادرلىرى كمال الدين افندينىك فرعيە سرايندىكى دائىرىسەنە ويرلىرىنە كمال الدين افندينىك
اودا ئىرىيە نقل ايله مەسنى توصيە ايلشلىر وبوبابدى دائىرىسەنە دىخى استحصالە موفىق
اوشلىردىر .

بو ارادە سەنەنى سلطان عبدالعزىز مرحوم طرفىدىن شوكتآب افنديمىزە شىمدى
مرحوم مشارالەيك قىلى مەدەسەندە دىمەخل اولدىنى تەحقق ايدىن ملعونە مومى اليە
ايكنىچى خزينەدار كتورەرك افنديمىزە « بورادىن نەپايە النەپايە اولمق اوزره سىز سەعت
ظرفىدە چىقارلاق فرعيەدە كى كمال الدين افندينىك دائىرىسەنە نقل بوپورمىقلىكنىز حقىدە
ارادە سەنە قىلمە شرف صدور بىورلىشىدۇر ، دىيەرك كمال شەدتەلىيە بىان ايلش
ودارالسەادە آغاسى جوهر آغا [۱] وحسین عوفىنىك يەتتىرىمەلەردىن اولوب آنەك
التەمسيلە سىرقىلغە تەيىن اولغان فىضى بك [۲] دىخى طيشارودىن عىن ارادە سەنەنى
كلوب تەبليغ ايلشلىرى ايدى . بو ارادەنى سلطان عبدالعزىز مرحومك اوكونلردە
تەلا باشى خەرقىدە حاصل اولان تەئىرودەشتىدىن استفادە ايدىرك استحصال ايلشلىرى
ايدى . شوكتآب افنديمىزك دائىرىلىرى تەركلە فرعيەيە نقل ايله لىرىنە چالیشمالىرىنىك
سەببى سلطان عزىز مرحومە سەئى قەصد ايتىدىرك مەقەسدە قەسەدە مەبەنى ايدىكى

[۱] جوهر آغا، پەتونىال والدەسلطانك باش آغاسى، سلطان عبدالعزىزك جەلوسەندە مەصەب،
دەها سىكرە خەزىنەدار ، ۱۲۹۳ دە دارالسەادە آغاسى اولدى . سلطان مەرادك جەلوسەندە لالا
سەلمان آغانەك نەسبەلە انفصال ۱۳۰۴ دە ارتىمال ايتىدى . سلطان محمود تەربەسى خەزىرەسەندە
مەدفوندىر .

[۲] فىضى باشا ، مەسلك عەسكىرىدىن نەشەتەلىيە سلطان عبدالعزىزە سەپاوردە ، مۇخەررە سەرقەرىن
اولدى . بەدالانفصال رەتبەسى مەلكىيە تەخوويل ومەتەرفلغە ، دەها سىكرە مەوصل والىلەكنە ،
مەھاجىرىن قومبەسىونى رەيەست ئانىسەنە ، شەرامەتى مەشتارلغە تەيىن قەلندى . ۱۲۹۷ دە وفات
ايتىدى . خەيدىر باشا قەبرىستانەندە مەدفوندىر .

ميدانده در . بونى ده ليلا مرحوم مشارالېك يتاق دائرئسنه برطاقم قاتللىرى ادخال ايله اجرا ايدم جكلىر ايدى . چونكه شوكتآب افنديمىزك دائرئ هاپونلىرى سلطان عبدالعزيز مرحومك يتاق دائرئسى ايله ولى عهدك دائرئسى يېتىنده واقع اولوب افنديمىز حضرتلرينك دائرئلرندن مرور ايتمىكجه كركاركك و كرك قادين هيچ كيمسه پرنسك دائرئسندن سلطان عزيز مرحومك دائرئسنه كيدمىزدى . افنديمىز دائرئلرندن چيقارتمغه موفق اولدقلىرى كىچىلن مرحومك يتاق دائرئسنه برطاقم حشرانى سوق ايله اتلاف ايلكلىكى تصميم ايتش و شوكتآب افنديمىز دائرئلرندن چيقارتمغه موفق اوله جقلىرى زعميله او سرده ولى عهدك دائرئسندن شنىك ايلكده بولمىشلىرى . سلطان عبدالعزيز مرحوم او ائشاده چراغان سراينده ايدىلر . مفسدر طرفندن تكرار بىكارار بو خصوصده اغفال اولنهرق شوكتآب افنديمىز دائرئلرندن چيقارتمقى ايچون تحقيراته قدر سوق اولنمش ايدى . فقط افنديمىز سلطان عزيز مرحومك اشبو تضيقات و تحقيراتى اغفال اولنديفندن اجرا ايلديكى بيلدىلرندن اصلا كوچمىهرى كىچىل ساعت ايكي اوچ سولرئده دوغروجه چراغان سراينه كىتمىشلىرى . حتى بواشاده شوكتآب افنديمىز سلطان عزيز مرحومه كيدرك دائرئلرندن چىقاملىرى ايچون طلب مساعده ايله جكلىرى طويديلرئدن مراد افندى و بالجمله دائرئسى خلقى افنديمىزك كيدوب كىتمىه جكلىرى نجره دن كوزتمىكده و كىتدىلرئنى كورنجه كدرلرئنه صورت اشتراك كوسترمىكده برابر كىتملرئنه ممانعته چالشمىش ايدى . شوكتآب افنديمىز ، مرحومى و والدهلرئنى كوره رك هزار مشقته تبديل افكارلرئنه چالشمىش و حتى بويابده اكر دائرئلرئندن چىقاملىرى ايچون اصرار اولنورس ممالك عثمانيه يى ترك ايله اوروپايه كىتمىك مجبور اوله جقلىرى بيان بويورمىش ايدى . ايشته يالكلز اول وقت دركه سلطان عزيز مرحوم و والدهلرى فكرلرئندن فراغت ايدمرك شوكتآب افنديمىز دائرئلرئنده قالش بو وجهله سلطان عزيز مرحومى برحقق سوء قصددن قورتارمش ايدىلر . معافيه شوكتآب افنديمىز ولى عهدك وعونه خونه سنك نيات فاسده سنى كندولرئنه مرحة سلطان عبدالعزيز مرحومه بيان بويورمىش ايدى . شوكتآب افنديمىز دخى فسد مذ كوره جمعيتلرئنه آلفه دفماتله چالشمىش ايدى .

حتى بر قاچ دفعه صاغر احمد بكك اوغلى متوفى محمد بك كه جمعيت مذ كوره

اعضای مفسده‌سندن ایدی . مراد افندی طرفندن شوکتآب افندیزه کله‌رک سلطان عزیز مرحومک علیهنده چالشمق اوزره کندولریله برلشمیری تکلیف‌ایتمش وحتی پرنسک سفاهتندن بحث ایله آنک دخی تحت سلطنتده طورهمایاجغنی بالیان هر دورلو الطاف و عنایاتی و دولتک احیاسنی کندولرندن بکله‌دکیری علاوة اقناع و اغفاله چالشمش ایدی . بوکاجواباً شوکتآب افندی‌بنده‌لرندن بریسی یعنی عصمت بك [۱] واسطه‌سیله مرحوم محمدبکه بویله افکار و نیات فاسده‌نک غایت مضر و وخیم اولدینی و قریباً بویله برشیثک همه‌حال طویله‌جخی و اول وقت کرک عموجه‌لرینه و کرک برادرلرینه بویوک بر خیانت ایتمش اوله‌جقلرندن ماعدا اساسی دولته مضر و وخیم اولان بر تشبه مشارکت ایتمش بولنه‌جقلری جهتیله فیابعد بویله بر سوزی استماع ایده‌میه‌جکلری واکر بردها بوفکرله زدلرینه کله‌جک اولورسه بر مفسد نظرله باقیهرق همان توقیف و سلطان عزیز مرحومک سرقرناسنه تسلیم اولنه‌جغنی افاده قیلمش و بوجله دفعه ایدیله‌رک شر و مفسدته احاله سمع اعتبار بویوریلماشدر . ایسته بو مثللو فساداتدن آکلاشیلیدیغنه کوره پرنسک تحت ریاستنده بولنان جمعیت فسادیه مذکوره‌نک روزوشب مساعیسی مرحومک خلع و یاقتلی خصوصه منحصر ایدی . فسادات میحوته‌نک جمله‌سنی ذکرایتمک یوزلرجه صحائف طولدیرمغه متوقف ایدوکنندن اشبو ذکر و تعداد اولنان مواددن فساداتک درجه و خامتی آکلاشیله‌جقندن تفصیل و تعمیقندن صرف نظر قنهرق اول تاربخده یکدیگری ولی ایدن وقوعات و حادثات غریبه و فسادیه‌نک بیانیه اکتفا قلمشدر .

سلطان عبدالعزیز مرحومک خلغندن بر قاج ماه مقدم موسم صیف اولوق ملاپسه‌سیله شوکتآب افندی‌میز کاغد خانه‌ده واقع قصر عالی‌لرینه نقل بویورمشلر و اوراده امرار ایام صیف ایلمکده بولنمشلر ایدی . شهر ایله اختلاطلری نادر اولدیغندن حوادث جاریهیه کاغد خانه قریه‌سنه کلن سیرجیلر ایله نادرأ شهره عزیمت و عودت ایدن بندکان و سائر اهالی قریه واسطه‌سیله و یاخود غزته‌لر ایله کسب و قوف ایلمکده ایدیله . بوسره‌ده روسیه سفیری (ایغنائیه‌ف) ک تشویقی ایله موسقوفلر و صربلور ایله قره‌طاغلور و خرواتلر آبراهام پاشانک بکقوزدن ابرویه

[۱] عصمت بك، عبدالحمید نانینگ انوائجی باشیسی و پک‌زاده معتمدی ایدی . ۳ ربیع الاول ۱۳۲۴ ده وفات ایتدی . یحیی افندی تره‌سی حظیره‌سنه دفن اولندی .

قدر انشا ابتدکی طریقدن ایروایه عسکر دوکهرک کله جکی و بوکاده سلطان عزیز مرحوم معناً مساعده الیمکده اولدینی و محمود ندیم پاشانک دخی روسیه ایله بویولده معناً اتقاقی بولندینی واستانبولده برفساد عظیم چیقاراجقلمی شایعه سی نشر اولنهرق و روسیه لولر استانبولی بو وسیله ایله تسخیر ایدم جکلردر دیه رک بین الاهالی بر دهشت عمومیه القا و جمله ناس سلاح مبیاعه سیله اسباب محافظه و مدافعه یی تدارک ترغیب اولنمقده اولدینی حادثه سی سامعهرس حیرت اولمش و حتی بوکا قاسیلهرق شوکتاً بآفندیمرک بنده لرندن برچوغی دخی سلاح مبیاعه الیشلرایدی. استانبولک سلاحچی دکانلرنده و بدستانده اسلحه جدید و عتیقه مفقود حکمنه کیرمش ایدی. برآز مدت صکره بویولده تحقیقات عمیقہ اجرا اولندقد و کاغد خانه یه نزد هایونه کلن بعض ذوات و اطبانک شهرده و سرایده کی نتایج مشهوداتلرنی نقل ایتملی اوزرینه دها پک چوق طرفلردن آلتان معلومات موثوقه تدقیق و موازنه قلندقد و حوادث فسادیه مبجوتیه دخی پرنسک تحت ریاستنده اولوب آقچه قوتیه کیتدکجه تکثر ایدن جمعیت لئیمه ملعونه نک اثر افسادات و اغوا آتی اولدینی تبیین الیشدی.

سلطان عبدالعزیز مرحومک بوقدر افساداتدن خبردار اولماسی جای استغراب دکلدر. چونکه مرحوم مشارالیهک اطرافنی بر طاقم جمعیت فسادیه اعضالردن بولنان کسان احاطه ایلمش و داخلاً و خارجاً بندگانک اکثری جمعیت مذکوره افرادندن بولنش اولدیغندن و بوضرعه سلطان عبدالعزیز مرحومه خطاباً جمعیت فسادیه طرفندن ترتیب ایدیلهرک مصطفی فاضل پاشانک امضاسیله نشر ایدیلن بر رساله ده «سرای قابوسندن حقیقت کیرمز» دینلیدیکی دخی بوخصوصی اثبات ایدر. وخاقان مرحومک حقیقه واقف اولق ایسته مش اولسه دخی موفق اوله میه جغنی ازانه ایلر.

اواشناده حلول صیفدن ناشی سلطان عبدالعزیز ییلدیز قصر هایونه نقل ایله اوراده اقامت بویورمقده ایدیلر. ایشته اوزماندرکه جمعیت فسادیه مذکوره افساداتنک برثمره سیئه سی اولق اوزره برطاقم جاهل وخواجکان بیننده قدر و حیثیتی مفقود عسکر قاجقینی یوباز مقوله سی برر مجیدیه یه طوپلانیه لهرق آگاه افندی [۱] نامنده

[۱] آگاه افندی، چیان زاده عمر خلوصی افندیکنک اوغلی در. ۱۲۴۷ ده صاری یارده دوغدی. مکتب طبعیه مؤخرأ ملفی باب عالی ترجمه قلمنه دوام ایتدی. استانبولده

برلئیم کبی برچوق مفسد لرك ریاستی تحتندہ ییلدیز سرایی پیشکاهنه تجمع ایله محمود ندیم پاشا ایله شیخ الاسلام مرحوم حسن فهمی افندی [۱] نك عزالرینی طلب ایلمشله وصول مطلبیرینه موفق اولمشله ایدی .

ییلدیز سرای هایونی اوکنده یاپدقلری کبی حشرات مرقومه استانبولک اکثر مواقع وجوامع میدانلرنده دخی بر طاقم متینغلر تشکیلیله افکار اهاالی به تخم فساد وملعت القا وجهلی سلطان عبدالعزیزدن وصادقلرندن تنفیره چالشمشله واشبو آثار فسادیهلرنده خیلی موفق اولمشله ایدی . او وقت جریان ایدن حالات ووقوعات معلوم اولدیغندن برتفصیل ذکر وبیاننه حاجت یوقدر . اشبو آثار مفسدته مقابله لازمکلیرکن بونلرك نمایشلرینه قایلهلر ق واورک لرك یعنی رشدی ومدخت [۲] وداماد محمود وحلیم پاشالار ایله شیخ الاسلام خیرالله افندی [۳] نك پرده آرقه سندن

ولایاتده بعض خدماتده بولندقدن صکره ۱۲۷۷ ده (ترجمان احوال) غزته سنی نشره باشلادی . پوسته نظارتنده ، دیوان محاسبات اعضالغنده بولندی . کندی افاده سنه کوره « اورویایه کیدن ضیا بک (پاشا) اجاسندندر دیه عالی وفود پاشالرك غرضلری اوزرینه » دیوان اعضالغندن عزل ایدیلدی . ۱۲۸۸ ده پارسه کتیدی . استانبوله عودتندن صکره ایکی دفعه ایزمیت متصرفی ، شورای دولت اعضاسی اولدی . بته کندی افاده سنه نظراً « استانبوله اداره عرفیه اعلاقی وسر عکره مأذونیت فوق العاده ویریلی اوزرینه ردیف پاشالرك خصومتی ایله بلاحا که ۱۸ مایس ۱۲۹۳ ده بروسه به تبعید و ۱۳۰۱ ده محل اقامتی آقریه به تبدیل اولندی . متعاقباً استانبوله جلب وعبدالحمد ثانی طرفندن ابراز التفات اولنه رق رتبه بالا ایله ردوس متصرفلغنه ، مؤخر آتته سفیرلکته تعین قلندی . ۱۳۰۳ ده آتته ده وفات ایدرک نعشی استانبوله کتیریلدی . سلطان محمود تربه سی حظیره سنه دفن ایدیلدی .

[۱] حسن فهمی افندی ، عثمان افندی نامنده برذاتک اوغلی در . ۱۲۱۰ ده دوغدی . آقشهرلی در . استانبوله کلهرک ودینلی مصطفی افندی دن اخذ علم ایتدی . آيا صوفیه ده تدریسانده بولندی . طلبه متعدده به اجازت ویردی .

سلطان عبدالعزیزك شهزاده لکنده معلملکته تعین اولندی . ایکی دفعه شیخ الاسلام اولدی . [۱۲۸۵ و ۱۲۹۱] .

۱۲۹۵ ده عبدالحمد ثانی ، مدینه منوره ده اقامته مأمور ایتدی . ۲۳ محرم ۱۲۹۸ ده اوراده وفات ایلدی . فتوالره وضع ایتدیکی امضا :

« کتبه الفقیر خواجه حضرت شهریار حسن فهمی الحسینی » ترکیب غریبی در . فضیلت علمیه سی بین العلما مسلم ایدی . بعض آثاری مطبوعدر .

[۲] (مرآت حیرت) و (ونبصره عبرت) مشارالیهك ترجمه حالی مفصلاً مبین در .

[۳] حافظ حسن خیرالله افندی ، ترسانه یوقلامه جیلرندن حمدالله افندی نك اوغلی در ۱۲۵۰ ده

ولى عهد ايله متفقاً ترتيب ايلدكلى اشبو مفسدت پلانلرخى و اشبو حشرات عربده سنى ملتك آرزو و نيأتى نظريه تلقى ايله رك كندو نفس هايونه و تاج و تختنه صادق اولان ذواتى عزل ايله يرلرينه برطاقم خان و مفسدلى نصب و تعيين ايلدى . جمعيت مذكوره نك هدف مقصودى دخى بوندن عبارت ايدى .

رشدى پاشا صدارته ، حسين عونى پاشا سر عسكرلكه ، مدحت پاشا شورى دولت رياسته ، خيرالله افندى مشيخته تعيين اولنديلر . مفسدلر شهر آيين ايلديلر . بويوك داماد محمود پاشا دخى آنلر ايله متفق اولدى . و جمعيتلر دخى اكثرى خانه سنده عقد اولندينى حالده سلطان عبدالعزيزك خلعتى تهيه تيشد و اسباب خلعتى ترتيب يولنده صرف مقدور ايلكده ايديلر .

سوخته لر نمايشنك اخشامى سلطان عبدالعزيز قرناسندن حافظ محمد بك و فخرى و سائر بلكركي جمعيت فساديه طرفندن قزائلش برطاقم خونه نك ترغيب و اخافه سيله بيلديز قصرندن بشكطاش سراينه نقل بويورمشلر و فى الحقيقه روسيه لو و سائر دشمنان طرفندن پايتختده برفساد و اختلال چيقاريله جنى قورقوسيله صيفيه لرنده بولتان بالجه افنديلر و شهزادكان حضراتى سراى هايونه عودته دعوت و شهرده طولاشمالارى حقنده تنبيهات اكيد اجرا بويورمشلر ايدى . افنديلر و شهزادكان حضراتى دخى بودعوته اجابه و اوامر و تنبيهات سنيه امتثالاً سراى هايونه دخول ايتمش و شهرده كزمكن استنكاف ايلشلر ايدى .

بوصره ده ذات شوكتسبات افنديمز دخى كاغد خانه دن عودتله بشكطاش سراى هايوننده دائره مخصوصه لرنده اقامت بويورمقده ايديلر . آرادن تقريباً يكرمى كون قدر مرورنده ايشلرك كسب ايدكلى احوال مؤله و جمعيت معلومه فساداتنك تزايدى جمله يي دوشوندورمكه باشلامش و على الخصوص بويله بروقه نك نتايج مؤله سنك

قاسم پاشاده دوغدى . (آربه جيلر صوفيسى) ناميله معروف اولان قاين بدرى آربه جيلر جامى امام و خطيبى حافظ احمد افنديدن علم قرائتى تحصيل ايتدى . حسن صداسى جهتيله سلطان عبدالحجيدده امام ثانى و عبدالعزيزه امام اول اولدى . ايكي دفعه مقام مشيخته نصب اولندى [۱۲۹۱ و ۱۲۹۳] . ۱۲۹۶ ده شيخ الحرم نبوى اولدى . عبدالعزيز خانك خلعتنده مفتى و قنواى خلعتى معطى اولديغيجون ذوات سائره ايله برابر ۱۲۹۷ ده طائيف قلمه سنده حبس ايديلدى . ۲۴ جاذالاولى ۱۳۱۶ ده اوراده وفات ايلدى .

نه مرتبه وخیم اوله جغنی بیلن و سلطان عزیز مرحوم ایچون برحمت صمیمه و قدیمه لری
اولان شوکتآب افندیئری بحر حیرته القاء ایلش ایدی .

فقط نه چاره که احوالک یوما فیوما کسب ایلدیکی الوان مدهشه نتیجه سنی بر
درجه یه قدر کوسترمکده ایدیه ده الیرندن بحالده تأسفله ارباب مفسدتک اضمحلال لرینه
دعادن بشقه برشی کلز ایدی .

نهایة الامر برکون یعنی خلع سلطان عزیزدن اوچ کون مقدم که بازار کونی
ارتق مشاهده بویوردقلری و نتیجه وخیمه وفاجعه سی میدانده اولان حالات مذکوریه
تحمل ایدیه میهرک و وجدان پاکلری مذکور خائن و کافر نعمت اولان ملاعینک
تزیورات و فسادات لرینه طاقت کتوره میهرک حقیقت حالی و حسیات شاهانه لرینی بتمامها
کیدوب صالی کونی سلطان عبدالعزیز خان حضرت لرینه نقل و عرض ایله مملکی
تصمیم بویورمشلر ایدی . اول وقت حرم هایونلرنده برجاریه وار ایدی . بو جاریه
عن اصل کندی جاریه لرندن ایکن چراغ بویورلش و فقط وجهاً ثقیله برشی
اولدیغندن ازدواج ایدیه میوب افندیئریک والدۀ علیۀ الشانلری نزد عالیلرنده و مؤخرآ
همشیره لری سلطان افندیئریک سرایلرنده اقامتدن صکره مشارالیه مانک رجاسی اوزرینه
بتکرار ترحاً حرم هایونه آلتوب مسافره صورتیه اقامت ایتمکده بولنش ایدی .
شوکتآب افندیئریک بالاده ذکر اولونان تصمیم لرینی حس ایدیه ر ایتمز بر آرمدت
مدخلده همان برخالی زمان کوزه درک باشنه بر پوشیده پرنسک دائره سنه کیتش
و مسموعاتنی بتمامها نقل و حکایه ایلدیکی محفياً کیتدیکنی کوروب شوکتلو افندیئریه
« امر دولتکزی ایلهمی کیتدی » دیو سؤال ایدن جاریه لریک افاده سنندن و مؤخرآ
کوریلن تلاش و تبدلندن حس اولتمشیدی . فی الواقع بو حادثه پنجه شنبه کونی ایچون
مصنم اولان خلع ماده سنک صالی کونی اجرا اولتمسنی منتج اولش ایدی . اشبو
صالی کونی هنوز شفق سوکک اوزره ایکن شوکتآب افندیئریک دائره لرینه ولی
عهدک جواریسندن بریسی کلوب برادرلری طرفندن تبلیغ سلام ایله برابر « بی
آلدیلر کوتوردیلر . کندیلری دخی همان بنم دائره مه کلسونلر ، اوراده بولنسونلر »
کلام لرینی تبلیغ ایلسی اوزرینه شوکتآب افندیئری درحال ایشک نه دن عبارت اولدوغنی
درک بویورمشلر و بو ائنده پنجه دن طیشارو باقاراق سراپک برآ و بحرآ ابلوقه
تحتنه آلتش اولدیغنی کورمشلر ایدی .

(مابعدی وار)